

NUSIKALSTAMU BŪDU ĮGYTŲ PINIGŲ AR TURTO LEGALIZAVIMO
BAUDŽIAMASIS TEISINIS VERTINIMAS

Aurelijus Gutauskas *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas agutas@mruni.lt*

Pateikta 2007 m. birželio 7 d., parengta spausdinti 2007 m. rugpjūčio 20 d.

Santrauka. Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas yra aktuali problema Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Visas pasaulis susirūpinęs pinigų plovimo prevencijos problemomis, ieškoma vis veiksmingesnių kovos su šiuo blogiu būdų. Deja, kol kas efektyvių priemonių, pažabojančių nusikalstamu būdu gautų pinigų legalizavimą, nerandama.

Straipsnyje autorius analizuoja pinigų plovimą kaip visuomenėje egzistuojantį reiškinį, atskleidžia jo pavojingumą kaip kriminalizavimo pagrindą, pateikia pinigų plovimo teisinę sampratą, suformuluotą tarptautiniuose aktuose ir Lietuvos teisėje.

Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas nagrinėjamas kaip nusikalstamos veikos sudėtis, analizuojamos šios nusikalstamos veikos kvalifikavimo problemos, detaliam aptariami atribojimo nuo kitų nusikalstamų veikų teisiniai aspektai.

Pagrindinės sąvokos: pinigų plovimas, nusikalstamu būdu įgytas turtas, finansinės operacijos.

IVADAS Į PROBLEMĄ

Pinigų plovimo tikslas yra paslėpti nusikalstamą kapitalo prigimtį suteikiant jam teisėtą įvaizdį. Tai vis dažniau vyksta naudojantis tarptautiniais tinklais, globalizacijos apraiškomis, pažangiomis technologijomis ir nesuderintais nacionaliniais teisės aktais. Tai plataus masto reiškinys. Tarptautinio Pinigų Fondo duomenimis, pinigų plovimas sudaro 2–5 proc. pasaulinio bendrojo vidaus produkto [1]. Europolo duomenimis, pinigų plovimo mastai yra milžiniški ir gali siekti 500 bilijonų–1,3 trilijonų eurų pelno [2].

Pinigų plovimas yra neatskiriamas nuo organizuoto nusikalstamumo. Nusikalstamu būdu gautos pajamos investuojamos ne tik į legalią ekonomiką, bet ir į nusikalstamą veiklą. Pinigų, gautų iš narkotikų, plovimas kaip nusikaltimas egzistuoja daugelyje valstybių. Pinigų plovimu užsiima ir teroristinės organizacijos. Pagaliau pinigų plovimas tampa daugelio nusikalstamos veiklos

formų pagrindu siekiant paslėpti nusikalstamą kapitalo prigimtį suteikiant jam teisėtą įvaizdį.

Pinigų plovimo tyrimas labai svarbus kovojant su organizuotu nusikalstamumu. Svarbiausias jo tikslas – identifikuoti nusikalstamų organizuotų grupuočių lyderius bei atskirus jų narius siekiant juos patraukti baudžiamojon atsakomybėn bei sunaikinti ekonominį jų nusikalstamos veiklos pagrindą.

Italų organizuoti nusikaltėliai pinigams plauti naudojami Nikaragvos bankais ir kazino, Niujorko mafijos šeimos naudojami Brazilijos bankais, Rusijos organizuoti nusikaltėliai „nešvarius“ pinigus per Antverpeną ar Gibraltarą perveda į Izraelio, Ispanijos bankus, Londono nekilnojamojo turto rinka pinigams plauti naudojami Karibais.

Pinigų plovimas tampa vis sudėtingesniu procesu, pagrįstu vis sumanesne finansine organizacija. Nusikaltėlių tinklai ieško būdų, kuo tiksliau kopijuoti legalias verslo operacijas. Ekonominė evoliucija, finansinio reglamentavimo panaikinimas bei tobulesni sulaikymo būdai verčia nusikaltėlius ieškoti naujų sprendimų.

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros docentas.

PINIGŲ PLOVIMO SAMPRATA

Pinigų plovimas kildinamas iš JAV, kai dar 1920 metais gatvių nusikalstamos grupuotės pradėjo ieškoti būdų legalizuoti pajamas, gautas iš reketavimo [3, p.161]. Tai lėmė įvairios priežastys – siekimas nuslėpti nuo policijos savo pajamas, išvengti konkuruojančių gaujų dėmesio ar baumės už mokesčių vengimą. Nusikalstamos grupuotės pinigams plauti naudojo grynuosius pinigus arba tai darė teikdamos mažmenines paslaugas (cheminio rūbų valymo, automobilių plovimo). Nusikaltėlių tikslas buvo sumaišyti legalias ir nelegalias pajamas ir vėliau jas pateikti kaip legaliai uždirbtas. Vienas garsiausių tokio pobūdžio nusikalstamos veiklos atstovų buvo Alkaponė. Jis 1920–1930 metais Čikagoje užsiiminėjo prekyba narkotikais ir prostitucijos verslu. Jis taip pat turėjo platų drabužių skalbyklų tinklą ir turėjo papildomų pajamų iš teisėto verslo. Alkaponė pinigus, gautus iš nusikalstamos veiklos, deklaruodavo kaip įgytus teisėtu būdu iš skalbyklų verslo. Tačiau 1931 metais ši nusikalstama veikla buvo atskleista ir Alkaponė buvo nuteistas už mokesčių nemokėjimą, o toks pinigų, įgytų nusikalstamu būdu, įteisinimo būdas buvo pavadintas pinigų plovimu.

Nelegaliais būdais įgyto kapitalo investavimas į legalų verslą būdingas ir Italijos mafijai. Ji didelę nelegalaus kapitalo dalį perpumpavo į legalų verslą. „Nešvarus“ kapitalas buvo investuotas į „švarią“ ekonomiką, o tai lėmė mafijos įmonės ir mafijozo verslininko konkurentiškumo sėkmę [4, p. 109].

Pinigų plovimo samprata (angliškai *money laundering*) pirmą kartą buvo paminėta JAV 1980 metų pabaigoje, padidėjus neteisėtai narkotikų apyvartai ir pajamoms, gautoms iš šios nusikalstamos veiklos. Tuomet pinigų plovimas buvo siejamas su procesu, kai nelegaliai gautos pajamos („juodieji pinigai“) buvo verčiamos legaliomis („baltieji pinigai“) [5, p. 7]. Šio proceso metu slepiama neteisėtų pajamų kilmė arba slepiamas neteisėtų pajamų panaudojimas. Vėliau šios neteisėtos pajamos maskuojamos, kad atrodytų teisėtos.

Vokiečių mokslininkas H. H. Kerneris pinigų plovimo sampratą sieja su visomis piniginėmis operacijomis. Jas būtų galima suskirstyti į dvi stadijas. Pirmojoje stadijoje šiomis piniginėmis operacijomis siekiama nuslėpti daiktinių vertybių, gautų iš nusikalstamos veiklos, kilmę arba tikslinę paskirtį. Antrojoje stadijoje jau stengiamasi iš jų gauti reguliarias pajamas [6, p. 3].

Amerikietis K. L. Karčmeris pinigų plovimą aiškina kaip procesą, kurio metu stengiamasi nelegalias pajamas nuslėpti ir konvertuoti į kitą mokėjimo formą, kad nebūtų galima nustatyti jų kilmės bei vėliau pateikti jas kaip legalias [6].

Profesorius V. Vaškelaitis nurodo, kad pinigų plovimas – tai nelegalus procesas, kurio metu neteisėtu būdu gauti pinigai verčiami į švarius arba alternatyvius, pageidautina likvidžius ir saugius [7, p. 91].

Pateikiant pinigų plovimo sąvokas paprastai išskiriami du pinigų plovimo momentai: pinigų plovimui naudojamų pajamų šaltinis yra nusikaltimas, t. y. pajamos, gautos nusikalstamu būdu, ir šiomis pajamomis

yra disponuojama arba su jomis atliekamos įvairios finansinės operacijos taip, kad teisiniu požiūriu jos būtų traktuojamos kaip teisėtos, t. y. gautos iš legalių šaltinių.

Pagal Europos Sąjungos 1991 m. birželio 10 d. direktyvos 1 str. pinigų plovimas – tai sąmoningai atliekami veiksmai: turto konversija arba perdavimas, žinant, kad šis turtas yra gautas iš nusikalstamos veiklos arba dalyvaujant tokioje veikloje, siekiant nuslėpti arba užmaskuoti neteisėtą turto kilmę arba siekiant padėti kokiam nors asmeniui, kuris dalyvauja nusikalstamoje veikloje, išvengti teisinių šios veiklos pasekmių; turto tikrojo pobūdžio, šaltinio, vietos, disponavimo, judėjimo, nuosavybės teisių arba su nuosavybe susijusių teisių slėpimas arba užmaskavimas, žinant, kad šis turtas yra įgytas iš nusikalstamos veiklos arba dalyvaujant nusikalstamoje veikloje; turto įsigijimas, turėjimas arba naudojimas jo gavimo metu žinant, kad šis turtas gautas iš nusikalstamos veiklos arba dalyvaujant tokioje veikloje; dalyvavimas, padėjimas, pasikėsinimas padaryti ir pagalba, raginimas, parama ir patarimai vykdant kurią nors iš pirmesniuose punktuose minėtų veiksmų [8].

Pinigų plovimo samprata pateikiama BK 216 str. (Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas) ir Pinigų plovimo prevencijos įstatyme.

Pagal Pinigų plovimo įstatymą – tai veika, kuria siekiama įteisinti arba nuslėpti nusikalstamu būdu įgytų pinigų kilmę [9]. Pažymėtina, jog Pinigų plovimo prevencijos įstatyme vartojama sąvoka yra perimta iš direktyvos. Pinigų plovimo prevencijos įstatymo 2 str. 7 dalyje nurodoma, jog pinigų plovimas atliekamas tyčia, kai:

1. pakeičiama turto teisinė padėtis arba turtas perduodamas žinant, kad jis įgytas nusikalstamu būdu, siekiant nuslėpti arba užmaskuoti neteisėtą turto kilmę arba siekiant padėti bet kokiam nusikalstamoje veikloje dalyvaujančiam asmeniui išvengti teisinių šios veiklos pasekmių;
2. nuslepiama arba užmaskuojama tikroji turto kilmė, šaltinis, vieta, judėjimas, nuosavybės teisės arba su nuosavybe susijusios teisės, žinant, kad šis turtas įgytas nusikalstamu būdu;
3. turtas įgyjamas, valdomas ar naudojamas įgijimo (perdavimo) metu žinant, kad jis įgytas nusikalstamu būdu;
4. rengiamasi, pasikėsinama, bendrininkaujama daranant kurią nors iš 1–3 punktuose nurodytą veika.

2006 m. Europos Tarybos Pinigų plovimo prevencijos komiteto (MONEYVAL) ekspertai vertino Lietuvoje veikiančias teises kovos su pinigų plovimu bei terorizmo finansavimu priemones. Ekspertų nuomone, Lietuvoje BK ir Pinigų plovimo prevencijos įstatyme įtvirtintos trys pinigų plovimo sampratos. Ekspertai pažymi, jog pinigų plovimas apibūdinamas BK 216 str. ir BK 189 str., taip pat jau minėtame Pinigų plovimo prevencijos įstatyme. Tik visos kartu šios definicijos atspindi tarptautinių teisės aktų reikalavimus apibūdinant pinigų plovimą. Taip pat jie pažymi, jog trys skirtingos pinigų plovimo definicijos, arba mechanizmai, kelia tam tikrų sunkumų teisėsaugos institucijoms, kontroliuojančioms pinigų plovimo eigą – nuo Pinigų plovimo pre-

vencijos įstatymo pažeidimo iki kalto asmens nuteisimo pagal Baudžiamojo kodekso nuostatas [10, p. 34–36].

Vis dėlto nenorėčiau sutikti su ekspertų pozicija dėl trijų pinigų plovimo sąvokų. Pirmiausia, Pinigų plovimo prevencijos įstatyme pateikiama pinigų plovimo samprata, bet ji labiau skirta ne baudžiamosios justicijos pareigūnams, taikantiems teisės normas, o subjektams, užsiimantiems pinigų plovimo prevencija (bankams, finansinėms institucijoms, draudimo įmonėms, notarams, advokatams ir kt.). Šio įstatymo 1 str. aiškiai pasakyta, jog „įstatymo paskirtis – nustatyti pinigų plovimo prevencijos priemones bei institucijas, atsakingas už pinigų plovimo prevencijos priemonių įgyvendinimą“ [9]. Tačiau šiame įstatyme numatytos daugiau administracinės priemonės, susijusios su pinigų plovimo prevencija.

Kelia abejonių ir ekspertų pozicija dėl BK 189 str. vertinimo kaip apibrėžiančio pinigų plovimą. Sutinku, jog kartais BK 216 ir 189 str. savo turiniu gali sutapti. Tačiau nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas kaip nusikaltimas apibrėžtas skyriuje, numatančiame baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus ir baudžiamuosius nusizengimus nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams. Tuo tarpu pinigų plovimas kaip nusikaltimas susijęs su finansų ir kredito sistemos stabilumu bei visuomenės saugumu.

BK 189 str. siejamas su turto įgijimu arba realizavimu, o ne su legalizavimu. Ne visuomet nusikalstamu būdu gauto turto realizavimą galima prilyginti legalizavimui. Legalizuojant pinigai cirkuliuoja, realizuojant – ne. Be to, įgyjant arba realizuojant nusikalstamu būdu gautą turtą neturima tikslo jį legalizuoti. Manychiau, jog BK 189 str. apibrėžtas nusikaltimas gali būti pirminiu nusikaltimu pinigų plovimo procese.

Taigi pinigų plovimo teisinis apibrėžimas pateikiamas BK 216 str. Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo definicijoje išskirtini du pagrindiniai momentai, atskleidžiantys šios nusikalstamos veikos esmę: 1) legalizuojant pinigus naudojamų pajamų šaltinis yra nusikaltimas ir 2) šiomis pajamomis disponuojama arba jomis atliekamos finansinės operacijos, kad jos būtų įteisintos, kaip gautos iš legalių šaltinių.

PINIGŲ PLOVIMO STADIJOS

Pinigų plovimas yra sudėtingas ir ilgalaikis procesas, susidedantis iš daugybės įvairių veiksmų ar operacijų. Tradiciškai pinigų plovimo procesas susideda iš trijų stadijų: įtraukimo (angliškai *placement*), sluoksniavimo (angliškai *layering*) ir integracijos (angliškai *integration*). Įtraukimo stadijoje grynieji „juodieji“ pinigai investuojami į legalią rinką. Pinigai gali būti išvežami į kitą valstybę, įnešami į sąskaitas, panaudojant kito asmens ar suklastotus dokumentus, gali būti perkami brangūs antikvariniai daiktai arba nekilnojamas turtas. Sluoksniavimo stadijoje atlikus daugybę operacijų pinigai atskiriami nuo jų kilmės šaltinio. Kitais tariant, finansinės operacijos skaidomos, jas atliekant nurodomi tikrovės neatitinkantys duomenys, naudojamos fiktyvios ar ofšorinės kompanijos. Trečiojoje – integracijos stadijoje pinigai įgauna naują formą – jie tampa legalūs ir in-

vestuojami į legalią ekonomiką: gaunamos paskolos iš fiktyvių ar ofšorinių kompanijų, pinigai pervedami per kelias sąskaitas, už didesnę negu vidutinę rinkos kainą parduodamas turtas ir kita.

Kai kurie pinigų plovimo klausimus analizuojantys mokslininkai tvirtina, kad yra tik dviejų stadijų pinigų plovimo modelis. Štai profesorius P. Bernaskonis mano, jog pirmoji stadija yra pinigų plovimas (angliškai *money laundering*), o antroji – pinigų grįžimas į rinką (angliškai *recycling*) [11, p. 30]. Kiti autoriai mano, jog egzistuoja keturių stadijų pinigų plovimo modelis. Šveicaras K. Miuleris šį modelį detalizuoja apibūdindamas dvi poras sampratu, t. y. legalumas bei nelegalumas ir šalis, padariusi nusikalstamą veiklą, bei šalis, išplauanti pinigus [12].

Lietuvoje pinigai dažniausiai plaujami pagal dviejų stadijų modelį. Pirmiausia pinigai gaunami iš nusikalstamos veikos (tai yra pagrindas pradėti pinigų plovimo procesą), o vėliau prasideda antra pinigų plovimo stadija – pats plovimo procesas, kai įvairiais veiksmais stengiamasi maskuoti pinigų kilmę.

Valstybes remiantis jų kovos su pinigų plovimu veiksmų kriterijumi galima suskirstyti į tris grupes: 1. valstybės, aktyviai kovojančios su šia nusikalstamumo rūšimi (pvz., JAV, Vokietija, Prancūzija, Anglija); 2. „finansų rojaus valstybės“, t. y. ofšorinės teritorijos (Šveicarija, Lichtenšteinas, La-Manšo sąsiaurio salos), taip pat valstybės, kurios neatidžiai tikrina į jas pervedamo kapitalo šaltinių teisėtumą (Karibų jūros baseino, Pietų Amerikos šalys ir kt.); 3. kitos valstybės, kuriose nepakankamai griežta ir veiksminga finansų kontrolė, tačiau kurios stengiasi sudaryti teisėtą klijūtis legalizuoti lėšas, nors tos pastangos dėl įvairių priežasčių turi gana nedidelį poveikį (pvz., Rusija).

PINIGŲ PLOVIMO TENDENCIJOS LIETUVOJE

Su šiuolaikiniais pinigų plovimo metodais Lietuva susidūrė atkūrus nepriklausomybę. Manipuliuojant iš Čekėnijos siunčiamais suklastotais finansiniais dokumentais per Lietuvos bankus buvo bandyta išplauti milijonus rublių. Kiek vėliau šią metodiką taikė ir „skalbėjai“ iš Kazachstano. Pirmą kartą Lietuvoje viešai apie pinigų plovimą imta kalbėti tik 1994 metais po plačiai nuskambėjusios „Tauro“ banko aferos, kai keli šio banko darbuotojai mokesčių inspekcijoje deklaravo 28 milijonus JAV dolerių, kurie neva buvo uždirbti Anglijoje verčiantis metalo prekyba ir pinigai į Lietuvą parvežti tiesiog maišuose, užuot greičiau ir saugiau juos pervedus per banką [7, p. 114].

Pinigai Lietuvoje privatizavimo metu buvo plaujami vertybinių popierių rinkoje, perkant akcinių bendrovių akcijas mažesnėmis kainomis, bankų aferos metu, atliekant eksporto ir importo operacijas. Nors pinigų plovimo prevencijos įstatymas buvo priimtas 1997 metais, tačiau jau iki to nemažai įmonių buvo privatizuota už labai mažas sumas.

Organizuotų nusikalstamų grupuočių veikla Lietuvoje tampa vis profesionalesnė. Jų profesionalumą rodo tai, kad organizuoti nusikaltėliai stengiasi palikti kuo

mažiau nusikalstamos veiklos pėdsakų, grupuotės gali sėkmingai pakeisti vieną nusikalstamą veiklą į kitą, nusikalstamu būdu įgytas lėšas stengiasi vis plačiau investuoti į teisėtą verslą [13]. Finansinės ir organizuotos nusikalstamos grupuotės suinteresuotos valdyti atskiras strategines bendroves ar net atskiras ūkio šakas. Nusikalstamos grupuotės vis dažniau savo veiklą nukreipia į ekonomikos sritį. Sukauptas kapitalas perfiltruojamas per legalias šalis ar užsienio įmones ir sumaišomas su jų kapitalu. Įkuriamos legalios UAB, taip pat su užsienio investicijomis bendros įmonės, kurios užsiima prekyba, ekspedicijavimu, tarptautiniais vežimais ir kitomis veiklomis. Tokiose įmonėse vedama dviguba finansinė apskaita, slepiami mokesčiai, vienos įmonės panaikinamos, įkuriamos naujos, panaudojant naikinamų įmonių turtą ir akcijas. Akcijos perkamos, fiktyviai didinamas įstatinis kapitalas, pinigams išgryninti naudojamos fiktyvios skolos. Taigi organizuotos nusikalstamos grupuotės savo veiklą aktyvina finansų ir ekonomikos srityje. Tai akivaizdu, nes organizuotas nusikalstamumas ekonomikoje pirmiausiai pasireiškia tose srityse, per kurias eina dideli finansiniai srautai. Tokios sritys yra valstybinės programos, finansuojamos iš valstybės biudžeto, privatizacija ir investicijos, finansinė veikla, užsienio prekyba, žaliavos perdirbimo pramonė, netgi tradiciškai, atrodo, nekriminalizuojamos sritys – pramogų verslas ir sportas, įvairūs labdaros ir paramos fondai.

Pinigų plovimas – aktuali problema Lietuvos azartinių lošimų rinkoje. Lietuvoje nėra tiesioginės neribotų azartinių lošimų kontrolės ir tai sudaro sąlygas atskiroms lošimo rūšims, ypač lošimo namų (kazino) operatoriams, plauti pinigus. Lietuvos nacionalinės lošimų ir žaidimų verslo asociacijos (NLŽVA) duomenimis, dėl lošimų ir žaidimų verslų reguliavimo netobulumų, mokesčių ir kitokios tiesioginės kontrolės trūkumo šalyje gali veikti apie 2000 nelegalių lošimų automatų. Iš jų veiklos gaunamas pelnas gali siekti apie 48 mln. litų (13,91 mln. eurų), o vien nesurinktieji mokesčiai gali sudaryti daugiau nei 4,83 mln. litų (1,4 mln. eurų) [14].

Su pinigų plovimu susiję ir fiktyvios užsienio valstybių įmonės. Lietuvos kredito įstaigose atidaroma daug užsienio šalių įmonių sąskaitų ir per jas gryninamos didelės pinigų sumos.

Lietuvos įmonės, siekiančios nuslėpti pelną, vis dažniau naudojasi užsieniečių paslaugomis. Jie atidaro ofšorinių kompanijų sąskaitas Lietuvos bankuose, pinigus iš užsienio į jas perveda kitos ofšorinės kompanijos. Tada jie išgryninami ir atiduodami minėtų įmonių atstovams.

Apibendrinant pinigų plovimo tendencijas Lietuvoje reikėtų pažymėti, jog bendriausia prasme šalyje dominuoja apyvartoje esantys nelegalūs pinigai. Jie dar tik „dirba“. Ekspertai išskiria dvejopo pobūdžio pinigų plovimo schemas. Pagrindinė ir vyraujanti schema – pinigų tranzitas. Pinigai, gauti nusikalstamu būdu, gaunami ne Lietuvoje ir jų galutinis tikslas taip pat nėra Lietuva. Nusikaltėliai naudojami tik Lietuvos teritorija arba Lietuvoje veikiančiomis bankinėmis institucijomis. Kitaip tariant, pinigai plaunami arba realioje, arba elektroninėje erdvėje. Kita pinigų plovimo schema – pinigų plovi-

mas Lietuvoje. Jį būtų galima suskirstyti į lengvesnį (kai pirminis nusikaltimas padaromas Lietuvoje) ir sudėtingesnį (kai pirminis nusikaltimas padaromas užsienyje arba nusikaltimas susijęs su užsienio valstybe).

TARPTAUTINIAI TEISĖS AKTAI, SUSIJĘ SU PINIGŲ PLOVIMU

Vienas svarbiausių teisės aktų šioje srityje – Europos Sąjungos 1990 m. konvencija „Dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo“ [15]. Šios konvencijos nuostatos nukreiptos į kovą su sunkiais nusikaltimais, kurie tampa tarptautine problema, tarp jų ir pinigų plovimas. Konvencija įtvirtina šiuolaikines efektyvias pinigų plovimo priemones. Vienas iš svarbiausių konvencijoje įtvirtintų būdų – nusikaltėlių gautų nusikalstamų pajamų konfiskavimas.

Europos Parlamentas ir Taryba 2005 m. spalio 26 d. priėmė direktyvą 2005/60/EB „Dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui“ [16]. Šia direktyva stengiamasi apsaugoti kredito ir finansų įstaigų tvirtumą, vientisumą, visos finansų sistemos stabilumą nuo nusikaltėlių pastangų paslėpti nusikalstamu būdu gautų pajamų kilmę arba teisėtai ar neteisėtai gautas lėšas skirti terorizmo tikslams.

2003 m. kovo 22 d. įsigaliojo Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmo finansavimu [17]. Lietuvos Respublikos Seimas ją ratifikavo 2002 m. gruodžio 3 d. Šis Jungtinių Tautų priimtas tarptautinis dokumentas įpareigoja Susitariančiąsias Šalis imtis visų reikiamų priemonių, t. y. konvencijoje numatytas veikas kriminalizuoti Susitariančiųjų Šalių baudžiamuosiuose įstatymuose, nustatyti atsakomybę fiziniams ir juriniams asmenims, atlikti bankines operacijas bei priimti finansinių institucijų kontrolę užtikrinančius teisės aktus, numatyti priemones, būtinas nustatyti, susekti, išaldyti ar areštuoti lėšas, naudojamas arba skirtas konvencijoje nurodytiems nusikaltimams padaryti, kad tokias lėšas būtų galima konfiskuoti.

Dar 1990 metais darbo grupė FATF (Financial Action Task Force), įgyvendinanti finansines priemones kovojant su pinigų plovimu, priėmė 40 rekomendacijų [18], skirtų kovai su nusikalstamu būdu gautų pajamų plovimu.

Vėliau FATF priėmė 9 papildomas rekomendacijas, tiesiogiai susijusias su terorizmo finansavimu [19]. Po 2001 m. rugsėjo 11-osios kovai su šiais veiksmais skirta ypač daug dėmesio, nes tapo aišku, jog tokias operacijas, kurios visada buvo siejamos su narkotikų pasauliu, taip pat naudoja teroristinės organizacijos. Dėl šios priežasties pinigų plovimas buvo įtrauktas į kovos su tarptautiniu terorizmu strategiją (Europos Sąjungos veiksmų planas dėl kovos su terorizmu). Kuo toliau, tuo labiau pinigų plovimas siejamas su terorizmu finansavimu. Tai jau tampa neatsiejama pinigų plovimo prevencijos dalimi.

Kova su pinigų plovimu teismo bendradarbiavimo baudžiamųjų bylų srityje yra vykdoma Europos

mastu pagal 1990 m. lapkričio mėn. Europos Tarybos konvenciją dėl pinigų plovimo bei dėl neteisėtu būdu įsigyto turto nustatymo, atsiradimo ir konfiskacijos. Po Tamperės Europos Vadovų susitikimo buvo numatyta daug priemonių, skatinančių valstybių narių bendradarbiavimą teikiant tarpusavio teisinę pagalbą tiriant ir nagrinėjant finansinius nusikaltimus teismo procesuose. Tai paskatino valstybes nares derinti savo teises ir procedūras nuostatas baudžiamųjų bylų srityje.

PINIGŲ PLOVIMO BAUDŽIAMASIS TEISINIS VERTINIMAS

1997 m. birželio 19 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymą. Įstatymas parengtas vadovaujantis 1991 m. birželio 10 d. Europos Sąjungos direktyvos (91/308/EEC) „Dėl prevencinių priemonių, užkertančių kelią finansinės sistemos panaudojimui pinigų plovimo tikslais“ ir 40 FATF rekomendacijų reikalavimais. 1998 m. spalio 20 d. Lietuvos Respublikos Seimas Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymo pakeitimo įstatymu priėmė naują šio įstatymo redakciją.

1997 m. birželio 26 d. Seimas priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 81, 35 ir 326 straipsnių pakeitimo įstatymą. Jis nustatė, kad pinigų plovimas yra nusikaltimas finansams ir apibrėžė jį kaip operacijų nusikalstamu būdu įgytais pinigais atlikimą arba nusikalstamu būdu įgytų pinigų panaudojimą komercinei, ūkinei veiklai, jei taip naudojant siekiama nuslėpti arba įteisinti tokius pinigus (326 str. „Pinigų plovimas“). Taip pat nustatė, kad pinigų plovimas yra sunkus nusikaltimas (81 str.) ir teismas privalomai skiria kaip papildomą bausmę turto konfiskavimą už BK 326 str. numatyto nusikaltimo padarymą (35 str.). Kartu Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas buvo papildytas 172¹⁴ straipsniu, kuris numato, kad pinigų plovimo prevenciją reglamentuojančių Lietuvos Respublikos įstatymų, kitų teisės aktų arba Lietuvos banko teisės aktų pažeidimas užtraukia baudą įmonių, įstaigų ir organizacijų vadovams.

Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui baudžiamoji atsakomybė už pinigų plovimą numatyta BK 216 str. taikomam už nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimą. 2004 m. BK 216 str. buvo pakoreguotas ir pirmoji šio straipsnio dalis dabar siejama su tuo, jog asmuo, siekdamas nuslėpti ar įteisinti savo paties ar kito asmens pinigus ar turtą, tai darė žinodamas, jog tie pinigai ar turtas įgyti nusikalstamu būdu [20].

Remiantis BK 216 str. šio nusikaltimo dalyku yra pinigai ir turtas. 1991 m. birželio 10 d. Tarybos direktyvoje 91/308/EEB „Dėl finansų sistemos panaudojimo pinigams plauti prevencijos“ nurodyta, jog turtas – tai bet koks fizinis arba ne fizinis, kilnojamasis arba nekilnojamasis, materialus arba nematerialus turtas ir teisiniai dokumentai arba priemonės, įrodantys nuosavybės teisę į šį turtą arba su juo susijusias teises.

Norėčiau atkreipti dėmesį į tai, kad šio nusikaltimo dalyku gali būti ne bet kokie pinigai ir turtas, o būtent

įgyti nusikalstamu būdu. Pinigai ar turtas turi būti gauti iš nusikalstamos veiklos, t. y. padarant tiek nusikaltimą, tiek ir baudžiamąjį nusižengimą. Tai yra būtina sąlyga, kad kiltų baudžiamoji atsakomybė. Štai Vilniaus apygardos teismas baudžiamojoje byloje Nr. 1-95/2005 m. nustatė, kad:

„Pil. A. S., neturėdamas Suomijos koncerno „Nokia“ leidimo prekiauti „Nokia“ mobiliųjų telefonų, kurie yra pramoninės nuosavybės objektai ir kuriems taikomas patentų teisės normos, detalėmis, laikotarpiu nuo 2003-01-14 iki 2004-10-28 vertėsi „Nokia“ ir kitų markių mobiliųjų telefonų detalių prekyba, išsiųsdamas prekes iš Vilniaus per skubaus pašto paslaugas teikiančią įmonę UAB „TNT“ pirkėjams į Kiniją, Taivanį bei per tyrimo metu nenustatytą asmenį – į Rusiją. Per nurodytą laikotarpį veikdamas neteisėtu būdu A. S. atliko 53 siuntimus“ [21].

Teismas pripažino, jog A. S. išsiuntęs tiksliai nenustatytą skaičių siuntų per nenustatytą asmenį gavo 634 877 25 JAV dolerių (1 788 689 75 litų) pajamų bei nesumokėjo 268 296 77 litų pajamų mokesčio, t. y. versliškai ir stambiu mastu neteisėtai, t. y. norminių aktų nustatyta tvarka, neįregistravęs individualios veiklos, netvarkydamas buhalterinės apskaitos bei nesumokėdamas privalomų mokesčių, taip pat negavęs pramoninės nuosavybės objekto savininko leidimo, vertėsi ūkinė-komercine veikla.

Vėliau buvo nustatyta, jog A. S. legalizavo nusikalstamu būdu įgytus pinigus norėdamas nuslėpti lėšas, gaunamas iš neteisėtos ūkinės-komercinės veiklos, pasireiškiosios mobiliųjų telefonų detalių prekyba, neįregistravus individualios veiklos, netvarkant buhalterinės apskaitos, nemokant pajamų mokesčio, be pramoninės nuosavybės savininko leidimo prekiaujant „Nokia“ mobiliųjų telefonų detalėmis.

Baudžiamasis įstatymas taip pat numato ir alternatyvias veikas, už kurių atlikimą kyla baudžiamoji atsakomybė pagal BK 216 str. Tai – su tuo turtu ar pinigais ar jų dalimi susijusių finansinių operacijų atlikimas; sandorių su jais sudarymas; jų naudojimas ūkinėje, komercinėje veikloje ir melagingas nurodymas, kad tas turtas ar pinigai gauti iš teisėtos veiklos.

Finansinių operacijų atlikimo apibūdinimas pateikiamas Pinigų plovimo prevencijos įstatymo 2 str. 5 dalyje: tai gali būti pinigų padėjimas ar priėmimas, paėmimas ar išdavimas, keitimas, taip pat pinigų skolinimas, dovanojimas bei kitoks pinigų mokėjimas ar gavimas civilinių sandorių ar kitu pagrindu, išskyrus įmokas valstybės ir savivaldybių institucijoms, kitoms biudžetinėms įstaigoms, Lietuvos bankui bei valstybės ar savivaldybių fondams, užsienio valstybių diplomatinėms atstovybėms ar konsulinėms įstaigoms ar atsiskaitymą su šiais subjektais. Teismų praktikoje finansinės operacijos suprantamos taip pat labai plačiai:

„Vilniaus apygardos teismo baudžiamojoje byloje Nr. 1-95/2005 m. nustatyta, jog pil. A. S. atidarydamas kitų asmenų vardu sąskaitas, siekdamas nuslėpti gautus iš nusikalstamos veiklos pinigus, atliko su jais finansines operacijas: pervedinėjo pinigus į kitų asmenų sąskaitas, o vėliau šie asmenys už atskirą mokesį išgry-

nindavo ir perduodavo pinigų pil. A. S., kuriuos jis naudojo komercinėje veikloje; apmokėjo automobilio įsigijimą; mokėdavo už įsigytas prekes ir pan.“ [21].

Reikėtų paminėti, jog pagal direktyvos nuostatas prie finansinių operacijų priskiriamas ir nusikalstamu būdu gauto turto ar pinigų transportavimas. Štai Vokietijoje nusikalstamu būdu įgytų pinigų transportavimas vertinamas kaip pinigų plovimas¹.

Sandorių samprata ir rūšys reglamentuotos Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pirmosios knygos antrosios dalies 3 skyriaus 1.63 straipsnyje². Sandorius paprastai sudaro tiek fiziniai, tiek ir juridiniai asmenys laisva valia, kuriais siekia sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ar pareigas. Civilinis kodeksas nepateikia baigtinio, išsamaus sandorių sąrašo. Legalizuojant nusikalstamu būdu įgytus pinigus ar turtą dažniausiai toks turtas „pereina“ per notarus ir perleidžiamas kitiems asmenims, dovanojamas ar realizuojamas.

Nusikalstamu būdu įgytų lėšų naudojimas ūkinei-komercinei veiklai – tai šių lėšų investavimas į įmones bei kitus ūkio subjektus įgyjant akcinių bendrovių akcijas, plečiant gamybos apimtį, modernizuojant technologijas ir kita. Asmenys savo vardu ar per trečiuosius asmenis įsigyja žemės ūkio paskirties žemės, komercinės, ūkinės paskirties pastatų, investuoja lėšas į komercinės-ūkinės paskirties statybas, remonto darbus.

Kad turtas ar pinigai gauti iš nusikalstamos veiklos, paprastai melagingai nurodoma deklaruojant turtą ar pajamas, teikiant finansinę ataskaitą mokesčių inspekcijai ir valstybės įmonei „Registrų centras“. Nustačius tokią veiklą asmens veiksmus papildomai reikėtų kvalifikuoti remiantis BK 220 str. kaip neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimą. Manychiau, jog kontroliuoti neteisėtas finansines operacijas su nusikalstamu būdu įgytomis lėšomis anksčiau labai efektyviai padėjo 1993 m. gruodžio 9 d. įstatymas Nr. 1-322 „Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų brangiam turtui įsigyti arba kitų įsigytų bei perleidžiamų lėšų deklaravimo“, kuris reglamentavo gyventojų visais būdais įsigyjančių (įsigijusių) brangų turtą arba įsigyjančių arba perleidžiančių pinigines lėšas, pajamų deklaravimą [24]. Šiuo metu galioja ši įstatymą pakeitęs 2003 m. gruodžio 18 d. Lietuvos Respublikos vienkartinio gyventojų turto deklaravimo įstatymas. Įstatymas konkrečiai numato, kokį turtą asmuo privalo deklaruoti, bei nustato deklaravimo tvarką. Jeigu asmuo įstatymo nustatyta tvarka nedeklaruoja turto, reiškia, jog šiuo turtu negali būti pagrindžiami kito turto įsigijimo šaltiniai.

Vienas svarbiausių klausimų analizuojant pinigų plovimo nusikalstamos veikos sudėtį – įrodyti nusikalstamą pinigų kilmę. Manau, kad, be abejonės, tai būtina padaryti. Kartu tai yra sunkiausia pinigų plovimo įro-

domumo problema. Nors Pinigų plovimo prevencijos įstatymas ir įpareigoja bankus, notarus ir kt. informuoti Finansinių nusikaltimų tarnybą apie įtartinus sandorius, tačiau tai jokių būdu negarantuoja pinigų nusikalstamos kilmės nustatymą. Labiausiai paplitęs nusikalstamu būdu gautų lėšų kilmės nuslėpimo būdas – tai jų pavertimas negrynaisiais pinigais. Jau minėtoje Vilniaus apygardos teismo baudžiamojoje byloje A. S. siekdamas, kad pinigų gavimas nebūtų užfiksuotas, sąskaitas bankuose atidarydavo kitų asmenų vardu. Šie asmenys šių sąskaitų tinkamą ir nežinojo, iš kur ir už ką į sąskaitas buvo gaunami pinigai. Be to, tretieji asmenys išimdavo grynuosius pinigus, internetu pervesdavo į savo pažįstamų sąskaitas, vėliau už tam tikrą užmokestį paimdavo iš savo sąskaitų pinigus ir perduodavo A. S. Tokie tarpusavio pinigų pervedimai dažniausiai ir daromi siekiant nuslėpti pinigų kilmę [21].

Kasatorius kasaciniame skunde teigia, kad jo veika nepagrįstai kvalifikuota pagal BK 216 str., nes jo veikoje nėra nusikaltimo sudėties. Sudarant sandorius svarbu, kad asmuo bando nuslėpti sandorio esmę, o ne savo vardą, ir taip pasiekiamas BK 216 str. numatytas tikslas – siekimas nuslėpti ar įteisinti savo paties ar kito asmens turtą. Iš nuosprendžio matyti, jog kasatorius atidarė sąskaitas kitų asmenų vardu norėdamas nuslėpti neteisėtą veiklą, tačiau toks pinigų judėjimas nepakeitė sandorių esmės, neslėpė pinigų atsiradimo šaltinio ir nesuteikė mikroschemoms nelegalaus prekių pavidalo. Nė vienas teismas nenustatė, iš kokių nusikalstamų veikų gauti pinigai, o tai, kad jie gauti nesumokėjus mokesčių, dar nereikia, jog jie gauti nusikalstamu būdu, nes tokiu atveju kiekvienas mokesčių įstatymų pažeidimas visuomet reikalauja papildomos veikos kvalifikavimo pagal BK 216 str.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra pateikęs savo poziciją šiomis aplinkybėmis. Savo nutartyje baudžiamojoje byloje Nr.2k-515/2006 jis teigė, jog teismai pagrįstai nurodė, kad A. S. atliko įvairias finansines operacijas siekdamas įteisinti nusikalstamu būdu įgytus pinigus. Jis naudojosi įvairių asmenų sąskaitomis siekdamas nuslėpti ne tik neteisėtų pajamų šaltinius, bet ir save patį, kaip neteisėto verslo vykdytoją [26].

Tačiau kyla dar vienas klausimas – ar būtina įrodyti patį nusikaltimą, iš kurio pinigai buvo gauti? Štai dr. K. Jovaišo nuomone, pinigų plovimą kaltininkui galima inkriminuoti netgi tuo atveju, kai nėra įrodyta jo kaltė padarius kitus nusikaltimus, kurie buvo plaunamų pinigų gavimo šaltinis. Pakanka įrodyti, jog jie gauti nusikalstamu būdu [22, p. 268]. S. Bagdonavičius pabrėžia, kad pinigų kilmės neaiškumas dar nėra įrodymas, kad pinigai gauti nusikalstamu būdu. Šiuo atveju turi būti sąsaja tarp pinigų gavimo ir nusikalstamos veikos [23, p. 67].

Kita vertus, teismų praktikoje pripažįstant nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo faktą nebūtinai reikia remtis kitu teismo nuosprendžiu ir būtinai įrodinėti kito nusikaltimo faktą, kuris patvirtintų, kad pinigai, kuriuos asmuo legalizuoja, yra įgyti nusikalstamu būdu. Teismo nuomone, „objektyvių aplinkybių visuma leidžia teismą pagrįstai manyti, jog asmuo žinojo,

¹ Lietuvos pilietis A. P., įtartas pinigų plovimu, buvo išduotas Vokietijos Federacinei Respublikai. 2000 metais A. P. kartu su savo artimais draugais buvo sulaikyti Vokietijoje. Tada pil. A. P. automobilyje „Mercedes-Benz“ buvo rasta 271 tūkstantis Didžiosios Britanijos svarų sterlingų (apie 1,5 milijono litų). Sulaikyti lietuviai vokiečius tikino, kad visi pinigai neva buvo deklaruoti muitinėje, tačiau pinigai buvo vežti neteisėtai, nes deklaracijos buvo vėliau suklastotos.

² Plačiau žr. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. V., 2001. P. 157–177.

jog pinigų kilmė yra iš nusikalstamos veiklos, norėjo taip veikti ir taip veikė, t. y. veikė tiesiogine tyčia“. Teismas konstatuoja, jog aiškus pinigų plovimo sudėties subjektyviųjų požymių buvimas atitinka pinigų plovimo sąvoką, apibrėžtą 1990 m. Europos Tarybos konvencijoje „Dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto ir konfiskavimo“.

Analizuojant pinigų plovimą ir jo sąsajas su nusikalstama veika reikėtų paminėti, jog užsienio valstybėse egzistuoja skirtingos nuomonės vertinant, kokia nusikalstama veika gali būti pinigų plovimo pagrindas. Štai Singapūre pinigų plovimas galimas tik kartu su narkotikų platinimu, Islandijoje, Turkijoje, Portugalijoje, Suomijoje – visos nusikalstamos veikos, nurodytos BK specialiojoje dalyje. Ispanijoje pinigų plovimas siejamas su sunkiomis nusikalstamomis veikomis. Olandijoje tik su nusikaltimais, neįtraukiant baudžiamųjų nusižengimų. Šveicarijoje pinigų plovimas susijęs tik su nusikaltimais, už kurių padarymą yra numatyta bausmė – griežtojo režimo kalėjimas.

Istoriškai pinigų plovimas visuomet buvo siejamas su narkotikais ir sunkiais nusikaltimais. JAV, Vokietijos, Italijos baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintas išsamus sąrašas nusikalstamų veikų, kurių padarymas yra pagrindas pinigams plauti. Lietuvoje dažnai pinigų plovimo pirminis nusikaltimas yra finansiniai, ekonominiai bei nusikaltimai ūkininkavimo tvarkai. Dėl nevienodo nusikalstamų veikų sąrašo kyla pinigų plovimo nusikaltimų tyrimo ir teisinio bendradarbiavimo problemų. Pvz., nustatoma, jog Lietuvoje įmonėje plaunami pinigai vedant apgaulingą apskaitą. Dalis pinigų patenka į Ukrainą, kurioje apgaulinga apskaita neįtraukta į nusikalstamų veikų, iš kurių gali būti plaunami pinigai, sąrašą.

Kaip nurodyta Europos Sąjungos 1991 m. birželio 10 d. direktyvoje, Nusikalstama veikla yra bet koks nusikalstamas dalyvavimas darant sunkių nusikaltimų. Sunkus nusikaltimas yra bent jau: nusikaltimai, apibrėžti Vienos konvencijos 3 str. 1 dalies a punkte; bendro veiksmų plano 98/733/JHA 1 str. apibrėžtų nusikalstamų organizacijų veikla; sukčiavimas, bent jau sunkus, kaip jis apibrėžtas Konvencijos dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos 1 str. 1 dalyje ir 2 str.; korupcija; nusikaltimas, iš kurio gali būti gaunamos didelės pajamos ir už kurį taikoma griežta bausmė įkalinant pagal valstybės narės baudžiamąją teisę.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso normos, susijusios su pinigų plovimu – 216 str. (Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas) ir 189 str. (Nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas) atitinka tarptautinių konvencijų (Vienos ir Palermo konvencijų) reikalavimus [10, p. 34]. Pats pinigų plovimas aiškiai inkriminuotinas remiantis BK 216 str., kuriame kalbama ir apie nusikalstamu būdu įgytus pinigus, ir apie turtą. Tuo tarpu BK 189 str. inkriminuotinas, kai kalbama tik apie nusikalstamu būdu įgytą turtą. Aiškinant įstatymą plačiąja prasme turtas lyg ir turėtų apimti ir pinigus. Taigi kai negalima taikyti BK 216 str., galima taikyti BK 189 str. Tačiau susiduriame su tam tikrais sunkumais. Remiantis BK 11 str. BK 216 str. api-

brėžtas nusikaltimas priskiriamas prie sunkių nusikaltimų (sankcijoje nustatytas laisvės atėmimas iki 7 metų), o BK 189 str. 1 dalimi – prie nesunkių nusikaltimų. Pinigų plovimą išaiškinti sunku, nes tiriant nesunkų nusikaltimą negalima taikyti operatyvinių priemonių.

BK 7 str. numato baudžiamąją atsakomybę už tarptautinėse sutartyse numatytų nusikaltimų padarymą, taip pat ir už nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimą (BK 216 str.). Tačiau šiame nusikalstamų veikų sąrašė nėra nusikalstamu būdu gauto turto įgijimo arba realizavimo (BK 189 str.). BK 7 str. nustato visą baudžiamąją atsakomybę už pinigų plovimą, nes tik abu kartu šie straipsniai visiškai atspindi pinigų plovimo sampratą pagal tarptautinius reikalavimus.

Dar vienas problemiškas aspektas yra tas, jog remiantis BK 21 str. numatyta baudžiamoji atsakomybė tik už rengimąsi padaryti sunkių arba labai sunkių nusikaltimų. Baudžiamoji atsakomybė gali kilti tik pagal BK 216 str.

Pinigų, gautų iš prekybos narkotikais, plovimas kaip nusikaltimas pripažintas daugelyje valstybių ir už tai yra numatyta gana griežta baudžiamoji atsakomybė. Prancūzijos BK 222–38 str. – numatytas laisvės atėmimas 10 metų ir taikomas tokios pat trukmės saugumo laikotarpis, Jungtinėje Karalystėje – laisvės atėmimas 14 metų, Norvegijos BK 162a str. – 20 metų, Danijos BK 191a str. – 6 metų, Šveicarijos BK 305 bis str. – 5 metų laisvės atėmimo bausmė. Minėtame Prancūzijos BK 222–38 str. numatyta baudžiamoji atsakomybė už veiką, kuria bet kokiomis apgaulės priemonėmis palengvinama melagingai pateisinti bent vieną iš nusikaltimų, numatytų BK 222-34–222-37 str. (Prekyba narkotikais), kaltininko išteklių ir turto kilmė arba sąmoningai suteikiama pagalba siekiant įdėti, paslėpti arba konversuoti iš tokių nusikaltimų gautas pajamas. BK 305 bis str. numato baudžiamąją atsakomybę tam, kuris padarys veiką, galinančią apsunkinti paveldo vertybių kilmės nustatymą, jų suradimą arba konfiskavimą, jeigu toks asmuo žinojo ar privalėjo manyti, kad jos gautos nusikalstamu būdu [25, p. 171]. Tad remiantis Šveicarijos BK šio nusikaltimo subjektyvioji pusė suprantama labai plačiai, nes vadinamąją tyčią įstatymų leidėjas papildė eventualia tyčia – „turėjo numatyti“.

IŠVADOS

1. Pinigų plovimas kaip nusikalstama veika tampa vis sudėtingesniu procesu, grindžiamu vis sumanesne finansine organizacija. Nusikaltėliai ieško būdų, kuo tiksliau kopijuoti legalias verslo operacijas. Ekonominė evoliucija, finansinio reglamentavimo panaikinimas bei sulaikymo būdų tobulinimas verčia nusikaltėlius ieškoti naujų sprendimo būdų.

2. Analizuojant pinigų plovimo sampratą galima teigti, jog beveik visur išskiriami du būtini pinigų plovimo momentai – legalizuojant pinigus naudojamų pajamų šaltinis yra nusikaltimas ir šiomis pajamomis disponuojama arba jomis atliekamos finansinės operacijos, kad jos būtų įteisintos, kaip gautos iš legalių šaltinių.

3. Lietuvoje pinigai dažniausiai plaunami pagal dviejų stadijų modelį: pirmiausia pinigai gaunami iš nusikalstamos veikos (tai yra pagrindas pradėti pinigų plovimo procesą), o vėliau prasideda antroji pinigų plovimo stadija – pats pinigų plovimo procesas, kai įvairiais veiksmais stengiamasi slėpti pinigų kilmę.

4. Lietuvos teismų praktikoje beveik nėra baudžiamųjų bylų dėl nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo. Susidaro išpūdis, jog Baudžiamojo kodekso norma yra „užšalusi“. Viena vertus, baudžiamosios justicijos institucijoms reikalinga nauja strategija kontroliuojant pinigų plovimą. Kita vertus, svarbiausias klausimas analizuojant pinigų plovimo nusikalstamos veikos sudėtį – įrodyti nusikalstamą pinigų kilmę. Be abejonės, tai sunkiausia pinigų plovimo įrodymo problema. Svarbus vaidmuo tenka Aukščiausiajam Teismui. Jis siūlo tokį sprendimą: atlikdamas įvairias finansines operacijas asmuo nori įteisinti nusikalstamu būdu įgytą turtą ar pajamas bei pasinaudodamas kitų asmenų sąskaitomis siekia nuslėpti ne tik neteisėtų pajamų šaltinius, bet ir save patį, kaip neteisėto verslo vykdytoją. Tačiau kyla dar vienas svarbus klausimas – ar būtina įrodyti patį nusikalstamą, iš kurio pinigai buvo gauti? Ko gero, nėra svarbiausia įrodinėti kito nusikaltimo faktą, kuris patvirtintų, kad pinigai, kuriuos asmuo legalizuoja, yra įgyti nusikalstamu būdu. Esminis dalykas – baudžiamojoje byloje esančių aplinkybių visuma pagrįsti tai, jog asmuo žinojo, jog pinigai gauti iš nusikalstamos veikos.

LITERATŪRA

1. **Alvargonzalez M.** Legislation Designed to Combat Money Laundering // http://www.epp-ed.eu/Policies/pkeynotes/38money-laundering_lt.asp
2. **Counter – Money Laundering: a European Union Perspective** // http://www.europol.europa.eu/index.asp?page=publ_moneylaundering
3. **Dikanova T. A., Osipov V. E.** Borba s tamožennymi prestuplenijami i otmyvanijem „griaznych“ deneg. Moskva, 2000.
4. **Arlacchi P.** Mafija ir verslas. Mafijos etika ir kapitalizmo dvasia. V., 1998.
5. **Oswald K.** Die Implementation gesetzlicher Massnahmen zur Bekämpfung der Geldwäsche in der Bundesrepublik Deutschland. Freiburg. Br. 1997.
6. **Žuk M.** Tarptautiniai kovos su pinigų plovimu aspektai // Teisė. 2003. Nr. 48.
7. **Vaškelaitis V.** Pinigų plovimas ir kovos su juo būdai – pasaulinė praktika; Atsiskaitymai ir nešvarių pinigų plovimo prevencija (1) // Apskaitos ir mokesčių apžvalga. 1998. Nr. 12.
8. **Council Directive 91/308/EEC of 10 June 1991 on prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering** // http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/combating_economic_crime/5_money_laundering/Instruments/Instruments.asp#TopOfPage
9. **Lietuvos Respublikos** pinigų plovimo prevencijos įstatymas (nauja įstatymo redakcija nuo 2004 m. sausio 1 d.) // Valstybės žinios. 2003. Nr. 117-5318 (2003-12-17).
10. **Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures (MONEYVAL).** Third round detailed assessment report on Lithuania. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Strasbourg, 30 November 2006.
11. **Bernasconi P.** Finanzunterwelt. Zürich-Wiesbaden, 1986.
12. **Muller C.** Geldwäscherei: Motive-Formen-Abwehr. Treuhand-Kammer. Zürich. 1992.
13. **Operatyvinių** darbuotojų duomenimis, daugelis Lietuvos organizuotų grupuočių nuo 50 iki 70 procentų savo turto dalies yra investavusios į teisėtą šalies ekonomiką.
14. **Lietuvos nacionalinės lošimų ir žaidimų verslo asociacijos (NLŽVA)** duomenys.
15. **Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime.** Strasbourg, 8.XI.1990 // <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Word/141.doc>
16. **Europos Parlamento ir Tarybos 2005 spalio m. 26 d. direktyva 2005/60/EB** „Dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui“ // http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2005/l_309/l_30920051125lt00150036.pdf.
17. **International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism.** United Nations, 1999 // <http://untreaty.un.org/English/Terrorism/Conv12.pdf>.
18. **40 Recommendations of FATF** // http://www.fatf-gafi.org/document/28/0,3343,en_32250379_32236930_33_658140_1_1_1_1,00.html#40recs
19. **9 Special Recommendations (SR) on Terrorist Financing (TF)** // http://www.fatf-gafi.org/document/9/0,3343,en_32250379_32236920_34032073_1_1_1_1,00.html
20. **Lietuvos Respublikos** 2004 m. sausio 29 d. įstatymo Nr. IX-1992, įsigaliojusio 2004 m. vasario 14 d., redakcija // Valstybės žinios. 2004. Nr.25-760.
21. **Vilniaus apygardos teismo** baudžiamoji byla Nr. 1-95/2005 m.
22. **Jovaišas K.** Baudžiamųjų įstatymų komentaras. Nusikaltimai finansams // Verslo ir komercinė teisė. 1999. Nr. 4–5.
23. **Bagdonavičius S.** Baudžiamoji teisė. Atskirų nusikaltimų ekonomikai ir finansams komentaras. V., 1999.
24. **Neteko** galios Lietuvos Respublikos 2003 m. gruodžio 18 d. įstatymu Nr. IX-1910 // Valstybės žinios. 1993. Nr. 70.
25. **Pradel J.** Lyginamoji baudžiamoji teisė. V., 2001.
26. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-515/2006.

LEGISLATION OF MONEY OR PROPERTY ACQUIRED IN A CRIMINAL WAY AND ITS LEGAL CRIMINAL EVALUATION

Aurelijus Gutasas*

Mykolas Romeris University

Summary

Money laundering is now criminalized under Article 216 dealing with “Legislation of money or property acquired in a criminal way”. There is a common characteristic of money laundering reviewed in this article also problems of fight against this crime are brought to light.

Money laundering is analyzed from the point of view of criminal law. The laws of Republic of Lithuania which set a

* Assoc. Prof. of Department of Criminal Law of Faculty of Law of Mykolas Romeris University.

penal amenability are discussed. They are compared with corresponding laws of foreign countries. The greatest importance is attached to the legal regulation of fight against money laundering in our Republic and in the world. Money laundering prevention measures and international cooperation when solving this matter is reviewed.

The author presented the legal crime construction of money laundering, which must be proved in court. Also the author analyzed the main objective and subjective features of the money laundering, such as financial operations with money or property acquired in criminal way; concludes the agreements, uses them in economic or commercial activity or makes a fraudulent declaration that they are derived from legal activity, for the purposes of concealing or legitimizing these proceeds. The author also explained that article 216 was sub-

sequently amended in 2004 with the new wording knowing that money or property acquired in a criminal way.

In the article author presented the conception of the delimitation legislation of money or property acquired in a criminal way and acquirement or realization of property obtained from criminal activity.

Also the author shows that the money laundering in Lithuania is criminalized in line with the United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (the Vienna Convention), and the United Nations Convention against transnational organized crime (the Palermo Convention).

Keywords: money laundering, money and property acquired in a criminal way, organized crime.